

Historiallinen ajattelu

Säilöntäainesta ja kivijalkamyymälöistä

Petri Fills
25.8.2016

Marginaaliselta vaikuttavien asioiden historiallista merkitystä on joskus vaikea ymmärtää. Tuntuu jotenkin helpommalta ymmärtää sotien tai muiden suurten tapahtumien kulttuurisia vaikutuksia. Historia tieteenä ei ole pelkästään tapahtuneiden asioiden ylöskirjaamista, vaan menneisyyden tapahtumien perusteella voi tehdä erilaisia tulkintoja siitä miksi asiat ovat tapahtuneet ja miksi maailma makaa tällä hetkellä siten kuin se makaa. Historian kirjoittaminen vaatii historiallista ajattelua, jonka avulla historioitsijat osaavat kysyä aineistolta sellaisen kysymyksen johon aineisto voi vastata. Pysin päivittäin harjaannuttamaan omaa historiallista ajatteluani ja tässä on esiteltyä eräs ajatuskulkuni, joka on pelkkä idea... mutta sellaisten pohjalta tutkimusajatukset syntyvät.

Lahden keskustassa kävellessäni näin erään pienen ruokatarvikeliikkeen, joka sijaitsi sotien jälkeen rakennetun kerrostalon kivijalassa. Tuon kaltaiset liikkeet ovat kuuluneet suomalaiseen kaupunkikulttuuriin, mutta kivijalassa toimivia pieniä leipomoja ja lihakauppoja ei ole enää kovin paljon. Jokunen liike on vielä olemassa, mutta en osaa arvella niiden kannattavuutta. Liikkeiden harvalukuisuus kertoo kuitenkin jotain, ja siitä voi ehkä päätellä että tuollaisten liikkeiden kulttuurinen tarve ei ole samanlainen, kuin joskus ennen.

Itse en ole tietenkään elänyt silloin joskus ennen, kun noita liikkeitä on vanhemman väestön puheista päätelleen ollut enemmän ja tiheämmässä. Historioitsija Laura Kolbe on ainakin kirjoittanut, että kyseiset myymälät olivat ainakin hänen lapsuudessaan osa Helsingin kaupunkikuvaa. Samaa voi päätellä kun tarkastelee joidenkin Lahden vanhimpien kivijalkaliiketilojen sisätilaa. Niistä saattaa löytää viitteitä siitä, että tilassa on joskus ollut leipomo.

Kaupungeissa on nykyisin melko tiheästi pienempiä tai vähän suurempiakin päivittäistavarakauppoja, joista saa samoja leipiä ja leikkeleitä, kuin noista kivijalkamyymälöistä sotien jälkeen. S-markettien ja Siwojen lisääntyminen on varmasti vaikuttanut pienmyymälöiden vähenemiseen, mutta se ei vastaa kysymykseen, miksi. Aloin miettimään sitä miksi Siwasta ostettu leipä täyttää kaupunkilaisen tarpeen paremmin. Ensimmäisenä tulee mieleen se, että jos Siwan leipä on halvempaa. Tämä saattaa kuitenkin olla virheellinen tulkinta, jonka teen tästä päivästä käsin vertailllessani vaikka nykyisin kivijalassa toimivan luomuleipomon limpun hintalappua Siwan bulkkileipään. Siwan leipä on halvempaa ja sillä selvä.

Tähän selitys ei kuitenkaan tyhjene, sillä taloustieteessä on kauan tunnettu se seikka, että ihmiset eivät kuluta kaikkea rationaalisella laskelmoinnilla. Entä jos leivissä tai leikkeleissä onkin jotain lähtökohtaisia eroja jotka vaikuttavat niin hintaan kuin kysyntäänkin? En kuitenkaan jaksa uskoa

että pienmyymälöistä hankitut elintarvikkeet olisivat olleet ainakaan huonompia laadultaan, mitä esimerkiksi makuun tulee. Eräs laadullinen ero saattaa olla säilöntäaineiden käyttö ja epäilen että kivijalkamyymälöiden limppuun niitä ei laitettu... ainakaa samassa määrin. En halua arvottaa säilöntäaineiden käyttöä tai käyttämättä jättämistä. Sen sijaan kiinnostavaa on säilöntäaineiden käytön laajemmat kulttuuriset vaikutukset, jotka voivat ulottua kaupunkikuvan muuttumiseen saakka. Jos elintarvikkeissa ei käytetä säilöntäaineita, ne pilaantuvat nopeammin. Tämä tarkoittaa sitä että kaupasta ostetaan kerralla pienempiä määriä, jotka eivät ehdi pilaantua päivittäisessä käytössä. Alakerran kivijalassa olevassa leipomossa asioidaan siksi tiheään tahtiin, sen sijaan että tehtäisiin perjantaina yksi isompi ruokaostos marketista.

En tiedä onko säilöntäaineiden kattavaa historiaa vielä kirjoitettu, mutta siitä näkökulmasta voisi tarkastella elintarvikekaupan muutosta kaupungeissa. Tältä pohjalta voisi esittää niinkin rohkean hypoteesin, että tämän ruokakauppoihin liittyvän rakenteellisen muutoksen taustalla on säilöntäaineiden kehittyminen. Tästä taas voi esittää jatkokysymyksen siitä millaiset seikat ovat vauhdittaneet säilöntäaineiden kehitystä. Nälän torjuminen on tietysti ollut tuhansia vuosia tarve, johon säilöminen on tarjonnut ratkaisuja. Sama ratkaisu voi kuitenkin vastata useampaan tarpeeseen.

Luonnostelemani hypoteesi ei välttämättä ole suorassa kausaalisuhteessa elintarvikekaupan muuttumiseen sen aiheuttajana, vaan kyse saattaa olla korrelaatiosta. Säilöntäaineiden kehittyminen onkin vain yksi, mutta epäilläkeni kuitenkin merkittävä seikka, muiden samansuuntaisten vaikuttimien ohella. Vaikutusta lisäävä tekijä liittyy ehkä kaupunkilaisten ajan käyttöön, jossa on saattanut tapahtua sellaisia muutoksia, jotka ovat ohjanneet kulutuskäyttäytymistä siten, että suositaan suurempia kertaostoksia. Työ on taas ajankäyttöön merkittävästi vaikuttava asia. Kaupunkilaisten työ on pääasiassa kodin ulkopuolella tehtävää palkkatyötä. Tässäkin on huomioitava mahdolliset muutokset työajoissa ja kauppojen aukioloajoissa. Lisäksi voi pohtia sitä millaista on ollut kahden aikuisen ja lasten muodostaman kotitalouden ajankäyttö ennen ja nyt. Ovatko molemmat vanhemmista käyneet palkkatöissä kauppojen aukioloaikoina? Entä milloin jääkaapit ja pakastimet alkoivat yleistyä kotitalouksissa?

Tätä mietin ollessani kävelyllä ja palattuani huomasiin eräässä vuonna 1959 rakennetussa kerrostalossa olevan roskakuilun, joka on kuitenkin poistettu käytöstä tarpeettomana tai epäkäytännöllisenä. Roskakuilu on kuitenkin paikallaan, sillä sen on talon rakenteeseen integroitu ratkaisu, jossa käytävän jokaisessa kerroksessa on avattava luukku johon jätteet heitetään ja ne

tippuvat katutasossa olevaan säiliöön joka sitten tyhjennetään. Jätehuollon tarve on tietenkin edelleen olemassa ja epäilen että kyseinen ratkaisu ei kestänyt suurentuneita jätemääriä. Liittyisikö tämäkin päivittäistarpeiden suurentuneisiin kertaostoksiin ja säilöntäaineisiin?